

Edebiyat bahçesinden bir meyve...

**BALIK KAVAĞA
ÇIKINCA
DEYİM HİKÂYELERİ**

Hazırlayan
Mustafa DEDELER

İÇİNDEKİLER

<i>Takdim</i>	11
<i>Deyim ve Özellikleri</i>	13
Abayı Yakmak.....	19
Ağaca Çıksa Pabucunu Yerde Bırakmamak.....	20
Ağzıyla Kuş Tutmak.....	21
Ahfeş'in Keçisi Gibi Baş Sallamak.....	22
Ahret Kardeşi.....	23
Akla Karayı Seçmek.....	24
Allah Taksimi.....	24
Alını Açık Olmak.....	25
Al Takke Ver Külâh.....	26
Altı Kaval Üstü Şeşhane (Şişhane).....	26
Altından Çapanođlu Çıkmak.....	27
Anasından Emdiđi Süt Burnundan (Fıtıl Fıtıl) Gelmek.....	29
Anır Eşegim Anır, Adın Deftere Geçti.....	29
Ant (And) İçmek.....	30
Aslan Payı.....	31
Astarı Yüzünden Pahalı.....	32
Aşık Atmak.....	33
Ateş Pahası.....	34

Atı Alan Üsküdar'ı Geçti.....	35
Avucunu Yalamak.....	36
Ayak Divanı.....	36
Ayakları Suyu Ermek.....	37
Ayıkla Pirincin Taşını.....	37
Ba'de Harabi'l-Basra.....	39
Balık Kavağa Çıkınca.....	40
Bam Teline Basmak (Dokunmak).....	41
Başına Çorap Örmek.....	41
Başına Devlet (Talih)Kuşu Konmak.....	42
Bindiği (Oturduğu) Dalı Kesmek.....	43
Bir Çuval İnciri Berbat Etmek.....	44
Boru Değil Bu (Boru Mu Bu?).....	44
Boyunun Ölçüsünü Almak.....	45
Bu Kadarlık Kusur Kadı Kızında Da Bulunur.....	46
Burnu Kaf Dağı'nda.....	47
Bu Teraneleri Çok Duyduk.....	47
Buyrun Çorba Kapısı'na.....	48
Ceremesini Çekmek.....	49
Cim Karnında Bir Nokta.....	49
Cuk Oturmak.....	50
Çadırını Başına Yıkamak.....	50
Çarşamba Pazarına Dönmek.....	51
Çetele Tutmak.....	51
Çiçeği Burnunda.....	52
Çizmeyi Aşmak (Çizmeden Yukarı Çıkma).....	53
Dağdan Gelip Bağdakini Kovmak.....	54
Darısı (Dostlar) Başına.....	55
Demokles'in Kılıcı.....	55
Derdini Marko Paşa'ya Anlat.....	56
Dil Yarası.....	57
Dimyat'a Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak.....	58
Dingo'nun Ahır.....	58
Diş Kirası.....	59

Dolap Beygiri Gibi Dönüp Durmak.....	60
Dolap (Fırlıdak) Çevirmek (Döndürmek).....	61
Dostlar Alış Verişte Görün.....	62
Ecel Şerbeti İçmek.....	64
Ekmeğini Taştan Çıkarmak.....	65
Eli Kulağında.....	65
Elif'i Görse Mertek Sanır.....	66
Eline Su Dökememek.....	66
Elinin Hamuruyla Erkek İşine Karışmak.....	67
Eski Çamlar Bardak Oldu.....	67
Eski Hamam Eski Tas.....	68
Eyyüb Sabrı.....	69
Fertiği Çekmek.....	70
Fıstığı İç Etmek.....	70
Fincancı Katırlarını Ürkütmek.....	71
Foyası Meydana Çıkmak.....	73
Geçti Bor'un Pazarı (Sür Eşegini Niğde'ye).....	74
Gemi Azıya Almak Hırslanmak, Azgınlaşmak, Laf Söz Dinlemez Olmak.....	74
Gemileri Yakmak.....	75
Göle Maya Çalmak.....	76
Gözden Sürmeyi Çekmek.....	77
Güme Gitmek.....	77
Halep Orada İse Arşın Burada.....	79
Hanya'yı Konya'yı Öğrenmek (Görmek).....	80
Haremlik Selamlık Olmak.....	80
Haydan Gelen Huya Gider.....	81
Haytalık Yapmak.....	81
Hoşafın Yağı Kesilmek.....	82
Hükm-i Karakuşî.....	82
İki Dirhem Bir Çekirdek.....	84
İnce Eleyip (Eğirip) Sık Dokumak.....	85
İnsan Hali Kuş Misali.....	85
İpe Un Sermek.....	86

İpini Koparmak.....	87
İpliği Pazara Çıkmak.....	88
İpsiz Sapsız.....	88
İ'rabdan Mahalli (Yeri) Olmamak.....	89
Kabağın Sahibi Razi Değil.....	91
Kabak Tadı Vermek.....	92
Kaçın Kurasıyız.....	93
Kazan Kaldırmak.....	95
Kazdığı Kuyuya (Çukura) Kendisi Düşmek.....	96
Kazın Ayağı Öyle Değil.....	98
Keçileri Kaçırarak.....	99
Kelle Koltukta (Kelleyi Koltuğa Almak).....	100
Kırk Dereden Su Getirmek.....	101
Kısa Kes Aydın Abası Olsun.....	102
Kozunu Paylaşmak.....	102
Kulağı Kesik.....	103
Kulak Ardı Etmek.....	104
Lamı Cimi Yok (Olmamak).....	105
Matrak Geçmek.....	106
Maymun Gözünü Açtı.....	107
Mim Koymak.....	108
Mürekkep Yalamak (Yalamış).....	109
Nane(yi) Yemek.....	111
Ne Şehittir Ne Gazi.....	112
O Kadar Da Uzun Boylu Değil.....	113
Ödül Koymak.....	114
Öküz Öldü Ortaklık Bozuldu (Bitti).....	114
Öküz Altında Buzacağı Aramak.....	115
Ölür Müsün, Öldürür Müsün?.....	116
Pabucu Dama Atılmak.....	117
Palavra Sıkmak (Atmak, Savurmak).....	119
Parsayı (Başkası) Toplamak.....	120
Pot Kırmak.....	120
Pösteki Saymak.....	121

Püf Noktası.....	122
Saman Altından Su Yürütmek.....	123
Suya Düşmek.....	124
Suyu Hafif Olmak.....	125
Suyu Isınmak.....	126
Şamaroğlanına Dönmek.....	127
Şapa Oturmak.....	128
Şifayı Kapmak (Bulmak).....	129
Şirazedden Çıkmak.....	130
Tabakhaneye Gübre Yetiştirmek.....	131
Taburcu Olmak (Etmek).....	132
Tabuttaki Mumu Cenaze Diye Taşı(t)mak.....	132
Tarih Düşürmek.....	133
Tası Tarağı Toplamak (Pılıyı Pırtıyı Toplamak).....	134
Taşra Çıkmak.....	135
Tatlı Su Frengi.....	136
Temcit Pilavı Gibi Isıtıp Isıtıp Koymak.....	137
Tepeden İnme.....	138
Tiryakisi Olmak.....	138
Yakasız Açılmadık.....	139
Yaş Tahtaya Basmamak.....	140
Yer Demir, Gök Bakır.....	140
Yüze Yüze Kuyruğuna Gelmek.....	141
Zıvanadan Çıkmak.....	142

Takdim

Deyimler bir dili taşıyan temel direklerindedir. İfadeye ayrı bir zenginlik, derinlik ve kıvraklık katar. Kullanıldığı cümlelerin manasını güçlendirir. Sayfalarca anlatılabilecek bir anlam, deyim sayesinde şimşek hızıyla akıllara geliverir.

'Tabir' olarak da ifade edilen deyimler birkaç günde ortaya çıkmış veya birilerince uydurulmuş değildir. Bazen halk arasında yaşananlar zamanla deyim halini almış ya da bazıları zaman içinde olgunlaşarak uygun hikâyelerle hafızalara kazınmıştır. Bir kısım deyimlerse Bostan, Gülistan, Mesnevi, Baharistan gibi klasik kitaplarda anlatılan hikâyelerden veya Nasreddin Hoca Hikâyelerinden alınıp benimsenmiş; sözlü ve yazılı kaynaklar yoluyla günümüze ulaşmıştır.

Sözlü kültürün bir mahsulü olarak geçmişten bugüne ulaşan deyimlerin tamamını tespit etmek ve bir tane doğruya indirgemek mümkün değildir. Yörelere göre farklılık göstermiş, halkın içinde kullanılmayanlar zamanla unutulmuş ve kaybolmuştur. Bazı deyimler de zamanla anlam değişmesine uğramıştır.

Deyimler atasözleri gibi her durumda geçerli genel kaideler olmasa da genellikle bir hikâyeye, efsane veya tarihi bir hadiseye dayanır.

Deyimlerin hikâyeleri birer tarih aynasıdır. Bir milletin örf, adet ve kültürünü, hayat tecrübesini, dünyaya bakışını gözler önüne serer. “Darısı başına” derken Orta Asya’dan gelen bir âdetten bahsettiğimiziz; “onunla aşık atılmaz” derken bir çocuk oyununu kastettiğimiziz; “altı kaval üstü şeşhane” diyerek bir silahı söze kattığımızın farkında değilizdir. “Palavra sıkarken’ bir kalyonunun güvertesinde olduğumuzu, “kabak tadı verdi” deyip kızarken Fatih Külliyesi’ni, “ateş pahası” sözümüzle Kanuni Sultan Süleyman’ı, “hoşafın yağı kesildi” tabirinde Yeniçerileri düşünmeyiz bile. Fakat, zaman nehrinin taşıdığı altın değerindeki deyimleri hikâyeleriyle birlikte bir sonraki nesle aktarmaya devam ederiz.

Kısacası, bir deyim kullanırken farkında olmadan tarihimizden ve ecdadımızdan bahsederiz. Bu yüzden, deyimleri ve hikâyelerini bilmek, geçmiş taşıyan bu sözleri daha yakından tanımak, zihin dünyamızı ve bakış açımızı genişletecektir.

Bu pencereden bakınca deyimlerin bize dedelerimizden kalan bir hazine olduğunu söylememiz hiç de yanlış olmaz. Onlar asırlarca bu tabirleri kullanarak geçmişin izini ve damıtılmış bakış açısını zamanımıza taşımışlardır. Bizler de her gün farkında olarak ya da olmayarak kullandığımız deyimlerin gelenek ve kültür dünyamızdaki manasını kavramalıyız.

“Bir eserin ki sâni (yapanı) insan ola, mümkün müdür ki onda noksan olmaya!” sözünü hatırlatarak kitaptaki eksik ve kusurlarımızın bağışlanacağını ümit ediyoruz.

Yıllarca süren çalışmanın mahsulü olan bu kitabın hazırlanmasında Çamlıca İlim, Kültür ve Tarih Araştırmaları Merkezi’ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa DEDELER